

ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО ВИЗНАЧЕННЯ ЛІКАРСЬКОЇ ПОМИЛКИ: МЕДИЧНИЙ АСПЕКТ

Герц А.А., к.ю.н., доцент

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна
agerc@mail.ru*

Статтю присвячено проблемам правового визначення лікарської помилки, а саме медичному аспекту. Розглянуто думки науковців і практиків щодо розуміння терміна «лікарська помилка». Термін «лікарська помилка» не є юридичним поняттям і не міститься в Цивільному кодексі України. Наголошено, що тільки наявність вини особи, що допустилася лікарську помилку, є підставою для притягнення її до цивільно-правової відповідальності.

Ключові слова: лікарська помилка, медична послуга, медична установа, медична практика, пацієнт.

ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО ОПРЕДЕЛЕНИЯ ВРАЧЕБНОЙ ОШИБКИ: МЕДИЦИНСКИЙ АСПЕКТ

Герц А.А.

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко, ул. Университетская, 1, г. Львов, Украина
agerc@mail.ru*

Статья посвящена проблемам правового определения врачебной ошибки, а именно медицинскому аспекту. Рассмотрены мысли ученых и практиков относительно понимания термина «врачебная ошибка». Термин «врачебная ошибка» не является юридическим понятием и не содержится в Гражданском кодексе Украины. Отмечается, что только наличие вины лица, допустившего врачебную ошибку, является основанием для привлечения его к гражданско-правовой ответственности.

Ключевые слова: врачебная ошибка, медицинская услуга, медицинское учреждение, медицинская практика, пациент.

PROBLEM OF LEGAL DECISION OF MEDICAL ERROR: MEDICAL ASPECT

Herts A.A.

*Ivan Franko national university of Lviv, str. Universitetska, 1, Lviv, Ukraine
agerc@mail.ru*

One of the major reasons for the decline of public trust in medicine – a medical error for which they must comply in any case, as the life and health – the most precious good of man.

The legal definition of medical error in the medical aspect is essential with a view to properly regulate its consequences. Questions of medical errors engaged in their research A. Savitskaya, I. Davydovskii, I. Ogarkov, R. Maidanyk, S. Shevchuk, and others.

Specificity of medicine is that it is, on the one hand, is associated with higher social values – human life and health, the other – with personal qualities doctor. The term “medical error” is not a legal concept and not contained in the Civil Code of Ukraine. This concept of health, but is perceived as an offense. Renowned pathologist, academician IV Davydovskii, wrote that medical errors to be attributed only honest mistake a doctor based on the imperfections of the current state of medical science and its research methods or the peculiarities of the disease caused by a particular patient, or that, due to lack of knowledge or experience of the doctor.

We believe that medical error should be seen as acts or omissions of the medical officer, which led to negative health effects or the patient’s life, such as mistakes made by medical personnel that unreasonably depart from the established medical standards are careless, arrogant or permit unreasonable risk for failure experience or knowledge. Such errors are possible, such as careless inspection, inadequate assessment of clinical and laboratory data, neglecting or reevaluation results of the consultations of other specialists, as well as careless of operations and other preventive measures, care and observation of the patient, the overall unsatisfactory organization of the various stages of medical services medical establishment, including the documentation, in violation of deontological and other requirements to inform the patient about his health.

Medical errors can be seen as a broad and a narrow sense. In a broad sense – it will be as guilty and the innocent act, and in the narrow – just as innocent act of medical workers.

One of the types of violations in the medical field is medical errors. Latest differ from errors in other services. One of the mistakes is the failure to provide medical services when therapy is needed. This type of error has a different reason: error in diagnosis, failure due to lack of understanding of the patient. From a legal point of talking about cases where medical service requested. Subspecies this error is untimely provision of services when the urgency was required.

Thus, the traditional medical position is clear: medical mistake – this is a coincidence or a result of imperfections in medical science and technology. It is not the result of negligent, irresponsible attitude to their duties doctor, ignorance

or criminal action. That is, if such error fault medical officer and there are no missing the offense, and therefore bringing legal (civil or other) responsibility can't be.

Sell supplement the Basic Laws on Health Care following article: "Medical error – it is legitimate and justified acts or omissions of a person who provides medical services, resulting in wrong diagnosis, wrong choice of method or means of treatment, which led to the injury of health the patient in the absence of the actions (inaction) medical officer of intent or other elements of the tort".

Key words: medical errors, medical service, medical institution, medical practice, patient.

Однією з найважливіших причин падіння довіри населення до медицини є помилки лікарів, за які вони повинні відповідати в будь-якому випадку, оскільки життя та здоров'я – найцінніші блага людини.

Правове визначення лікарської помилки в медичному аспекті є необхідним із тією метою, щоб правильно регламентувати її наслідки. Питаннями лікарських помилок займалися у своїх наукових дослідженнях І. Давидовський, Р. Майданик, О. Прасов, А. Савицька, С. Стеценко, С. Шевчук та ін.

Специфіка медицини полягає в тому, що вона, з одного боку, пов'язана з вищими соціальними цінностями – життям і здоров'ям людини, з іншого – з особистісними якостями лікаря. Термін «лікарська помилка» не є юридичним поняттям і не міститься в Цивільному кодексі України. Це поняття медичне, проте сприймається як правопорушення. Відомий патологоанатом, академік І. Давидовський писав, що до лікарських помилок треба відносити лише добросовісну помилку лікаря, яка базується на недосконалісті сучасного стану медичної науки та її методів дослідження, викликана особливостями перебігу захворювання окремого хворого або ту, що пояснюється нестачею знань чи досвіду лікаря.

Під лікарською помилкою розуміють також помилку лікаря під час виконання своїх професійних обов'язків, що є наслідком сумлінної омани, яка не містить ознак складу злочину або ознак провини [1, с. 188-202].

Лікарська помилка – помилка лікаря в професійній діяльності, унаслідок сумлінної омани за відсутності необережності, недбалості або неуцтва [2, с. 44].

Згідно з іншою точкою зору лікарською помилкою є помилкове визначення хвороби лікарем (діагностична помилка) або неправильний лікарський захід (операція, призначення ліків тощо), обумовлені сумлінною оманою лікаря [3, с. 75].

Автор навчального посібника для вищих навчальних закладів «Медичне право» М. Федорова, посилаючись на М. Рокицького, наводить таке визначення поняття лікарська помилка: це добросовісна омана лікаря, яка стала причиною певної шкоди здоров'ю хворого.

Розглянемо два аспекти поняття, що аналізується. По-перше, ідеться тільки про добросовісні омани лікаря, а не про халатність; дії, що скоєні в стані алкогольного сп'яніння або зловмисно, належать до лікарських проступків, які підлягають судовому розгляду. По-друге, лікарська помилка не обов'язково призводить до будь-яких ускладнень [4, с. 120].

Головна відмінність помилки від інших дефектів лікарської діяльності полягає у виключенні умисних злочинних дій – необережності й халатності, а також неуцтва. Отже, помилки лікарів – наслідок складності медичної науки й індивідуальних особливостей хворих людей, як відзначають авторитетні вчені-медики. Важливо не розширювати визначення лікарських помилок, тобто в основі має бути сумлінне ставлення до справи.

У медичному середовищі вважається, що лікарська помилка є не правовою проблемою, а медичною (організаційно-методичною) [5].

Розглядаючи проблему лікарських помилок, варто виділити такі основні положення:

- у світі не існує єдиного загальноприйнятого визначення лікарської помилки;
- юридично найбільш відповідальним моментом є відрізнення помилки від елементарного неуцтва (відсутність знань, безграмотність), недбалості, злочину;
- у медицині хоча й рідко, проте має місце фактор випадковості, який важко спрогнозувати та який може обумовити непередбачені наслідки;
- проблему лікарських помилок не можна зводити тільки до питань діагностики й лікування [6].

Вважаємо, що лікарську помилку треба розглядати як дії або бездіяльність медичного працівника, які призвели до негативних для здоров'я чи життя пацієнта наслідків, а саме помилки, які допускають медичні працівники, що необгрунтовано відступають від встановлених медичних стандартів, діють необережно, самовпевнено чи допускають необгрунтований ризик за недостатності досвіду чи знань. Такі помилки можливі, наприклад, під час неуважного обстеження, неадекватної оцінки клінічних і лабораторних даних, неврахування чи переоцінки результатів консультацій інших спеціалістів, а також під час недбалого виконання операцій та інших лікувально-профілактичних заходів, догляду та спостереження за пацієнтом, загальної незадовільної організації різних етапів медичних послуг у медичному закладі, зокрема під час ведення документації, порушення деонтологічних та інших вимог щодо інформування пацієнта про стан його здоров'я.

О. Прасов вважає, що лікарські помилки необхідно розглядати в широкому та вузькому розумінні: у широкому розумінні це винні й невинні діяння, а у вузькому розуміння це лише невинні діяння медичних працівників [7, с. 12].

С. Шевчук зазначає, що лікарською помилкою є дії (бездіяльність) виконавця медичних послуг, що не порушують правил, встановлених законами та звичаями в медицині, не пов'язані з недобросовісним і недбалим ставленням до медичної діяльності, що виконується, однак які зумовили заподіяння шкоди або смерть пацієнта внаслідок добросовісної помилки, що сформувалася за об'єктивних, не залежних від виконавця медичних послуг причин, які не можна було передбачити (атипове протікання хвороби, невідома хвороба, аномальні анатомічні особливості організму пацієнта, недосконалість діагностики тощо) [8, с. 167-168].

Підтримуємо позицію А. Савицької, яка вважає, що лікарська помилка охоплює не всі випадки неналежного (протиправного) лікування, а лише ті, у яких оцінка лікування дається з точки зору теорії медицини, медичних знань [9, с. 193].

У «Новому тлумачному словнику української мови» В. Яременка та О. Сліпушко зазначено, що помилка – це неправильність у вчинках, діях; неправильна думка, хибне уявлення про когось, щось [10, с. 787].

Отже, враховуючи таке визначення помилки, необхідно погодитися з точкою зору, що лікарська помилка охоплює як винну дію (бездіяльність), що за несприятливих наслідків для пацієнта зумовлює юридичну відповідальність медичного працівника, так і невинну дію (бездіяльність), яка за несприятливих наслідків для пацієнта не зумовлює юридичної відповідальності медичного працівника. Отже, лікарську помилку можна розглядати як у широкому, так і у вузькому розумінні: у широкому розумінні це буде як винне, так і невинне діяння, а у вузькому розуміння це лише невинне діяння медичних працівників.

Одним із видів порушень у медичній сфері є лікарська помилка. Вона відрізняються від помилок в інших видах послуг. Однією з помилок є ненадання медичної послуги, коли терапія є необхідною. Цей вид помилки має різні підстави: помилка в діагнозі, ненадання внаслідок нерозуміння стану хворого. З правової точки зору йдеться про випадки, коли звернулися за медичною послугою. Підвидом цієї помилки є несвоєчасність надання послуги, коли терміновість була необхідною.

Наведемо приклад такої помилки. Так, хірург, маючи на меті операційне втручання в іншій клініці, залишив без медичної опіки протягом 33 годин свого пацієнта, унаслідок чого останньому пізніше необхідно було зробити ампутацію пальця. Після операції пацієнта залишили в його палаті без нагляду, унаслідок чого він отримав інфаркт і через тиждень помер. Однак винним суд визнав не хірурга, а анестезіолога.

Медична послуга повинна бути надана у відповідному місці уповноваженою особою та своєчасно. Помилка може полягати в неналежній старанності. Лікар повинен попередити такі помилки.

Також помилкою буде передозування ліками. Треба контролювати вплив на здоров'я людини речовин, опроміювання та інших втручань. Передозуванням у юридичному аспекті є порушення обов'язку не нашкодити.

Порушенням є також побічні помилки. Наприклад, хірург забув хірургічну серветку в тілі пацієнта.

Щоб запобігти помилці в діагнозі, лікар повинен здійснити повне опитування пацієнта щодо перебігу хвороби. При цьому потрібно дотримуватися медичних стандартів. Важливе значення має й суб'єктивна сторона – турботливість лікаря.

Про труднощі встановлення діагнозу у хворих, що лікувалися й померли в стаціонарі, свідчать дані про те, що постійно зустрічаються розбіжності клінічного й патологоанатомічного діагнозу. При цьому, правда, треба врахувати, що цей показник залежить не тільки від постановки діагностичного процесу в клініці, а й від організації патологоанатомічної служби, кваліфікації та принциповості патологоанатома й головного лікаря.

Оскільки лікарські помилки можуть виникати в результаті недостатнього рівня знань та умінь конкретного фахівця, кожен медичний працівник зобов'язаний постійно поповнювати свої професійні знання, беручи участь у конференціях, проводячи консультації з іншими, більш професійно підготовленими, фахівцями, вивчати спеціальну медичну й іншу літературу. При цьому обов'язок лікаря постійно покращувати свої професійні знання є також юридичним обов'язком.

Найбільшими прихильниками правової неосудності помилкових дій медичних працівників є їх колеги. Вони вважають, що помилки в медичній практиці найчастіше виникають через складність функціонування організму людини та неконтрольованість патології, на яку впливає лікування.

Загальне виправдання своїх колег підтримують й судові медики у зв'язку з тим, що самі часто зустрічаються з оцінкою належності медичних послуг і відчують на собі тиск колег. Деякі судові медики вважають, що лікарські помилки – це не індульгенція безпорадним ескулапам, а явище, близьке до поняття «нещасний випадок». При цьому під «нещасним випадком» треба розуміти несприятливе й несподіване закінчення лікування, пов'язане з випадковими обставинами, які лікар не міг передбачити та яким не міг запобігти.

Саме поняття «лікарська помилка» етимологічно включає в себе лише таку категорію медичних працівників, як лікарі, у той час як допущена вона може бути будь-яким медичним працівником, тому під час застосування її в юридичній практиці варто використовувати термін «медична помилка» або «професійна помилка».

Таким чином, традиційна для медиків позиція зрозуміла: лікарська помилка – це випадковий збіг обставин або наслідок недосконалості медичної науки й техніки. Вона не є результатом халатного, безвідповідального ставлення лікаря до своїх обов'язків, неущта чи злочинної дії. Тобто за такої помилки вина медичного працівника відсутня, узагалі немає складу правопорушення, а тому притягнення до правової (цивільної чи іншої) відповідальності бути не може.

Пропонуємо доповнити Основи законодавства України про охорону здоров'я такою статтею: «Лікарська помилка – це правомірні й обґрунтовані дії чи бездіяльність особи, яка надає медичні послуги, що виражається в неправильно поставленому діагнозі, неправильному виборі методу або засобів лікування, що призвело до заподіяння шкоди здоров'ю пацієнта, за відсутності в діяч (бездіяльності) медичного працівника умислу чи інших ознак складу цивільного правопорушення».

ЛІТЕРАТУРА

1. Акопов В.И. Право в медицине / В.И. Акопов, Е.Н. Маслов. – М. : Книга-сервис, 2002. – 352 с.
2. Большая медицинская энциклопедия : в 30-ти т. – М. : Советская энциклопедия, 1976. – Т. 4. – 584 с.
3. Юридический словарь / под ред. П.И. Кудрявцева. – М. : Наука, 1956. – 687 с.
4. Федорова М.Ю. Медицинское право : учеб. пособие для вузов / М.Ю. Федорова. – М. : Гуманит. центр ВЛАДОС, 2003. – 320 с.
5. Кашликов А. Цена ошибки [Електронний ресурс] / А. Кашликов. – Режим доступу : http://profilua.com/index.phtml?action=view&art_id=59
6. Акопов В.И. К истории судебной ответственности врачей [Электронный ресурс] / В.И. Акопов // Медицина. – 2001. – № 10 (64). – Режим доступа : <http://www.relga.rsu.ru/n64/hypoc64.htm>
7. Прасов О.О. Право на медичну допомогу та його здійснення : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес ; сімейне право ; міжнародне приватне право» / О.О. Прасов ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2007. – 16 с.
8. Шевчук С.С. Правовое регулирование возмездного оказания медицинских услуг : реалии и перспективы / С.С. Шевчук. – Ставрополь : Сев-Кав. ГТУ ; Ставропольсервисшкола, 2001. – 232 с.

9. Савицкая А.Н. Возмещение ущерба, причинённого ненадлежащим врачеванием / А.Н. Савицкая.– Львов : Вища школа, 1982. – 196 с.
10. Новий тлумачний словник української мови / укл. В.В. Яременко, О.М. Сліпушко. – К. : Вид-во „Аконіт”, 2004. – Т. 2. – 928 с.

REFERENCES

1. Akopov, V.I. and Maslov, E.N. (2002), *Pravo v meditsine* [Law in medicine], Kniha-servis, Moscow, Russia.
2. (1976), *Bolshaya meditsinskaya entsiklopediya : v 30-ti t.* [Great Medical Encyclopedia : in 30 volumes], Vol. 4, Sovetskaya entsiklopediya, Moscow, Russia.
3. Kudryavtsev, P.I. (editor) (1956), *Yuridicheskiy slovar* [Law dictionary], Nauka, Moscow, Russia.
4. Fedorova, M.Yu. (2003), *Meditsinskoe pravo : ucheb. posobie dlya vuzov* [Medical law : textbook for higher educational institutions], Humanit.sentr VLADOS, Moscow, Russia.
5. Kashlikov, A. “Price of error”, available at : http://profilua.com/index.phtml?action=view&art_id=59
6. Akopov, V.I. (2001), “On history of doctors’ judicial responsibility”, *Meditsina*, no. 10 (64), available at : <http://www.relga.rsu.ru/n64/hypoc64.htm>
7. Prasov, O.O. (2007), “Right to medical care and its realization”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.03, Kharkiv national university of internal affairs, Kharkiv, Ukraine.
8. Shevchuk, S.S. (2001), *Pravovoe rehulirovanie vozmezdnoho okazaniya meditsinskikh usluh : realii i perspektivy* [Legal regulation of paid medical services : reality and perspectives], Sev-Kav. GTU ; Stavropolservisshkola, Stavropol, Russia.
9. Savitskaya, A.N. (1982), *Vozmeshchenie ushcherba, prichinennoho nenadlezhashchim vrachevaniem* [Damage compensation caused by improperly doctoring], Vyshcha shkola, Lviv, Ukraine.
10. Yaremenko, V.V. and Slipushko, O.M. (2004), *Novyi tлумachnyi slovnyk ukrayinskoyi movy* [New explanatory dictionary of Ukrainian language], Vol. 2, Vydavnytstvo „Akonit”, Kyiv, Ukraine.

УДК 347.921.8: 347.965: 343.222

РОЗМІР ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТІВ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗОБОВ’ЯЗАНЬ ЗА ДОГОВОРОМ ПРО НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Кравченко М.В., аспірант

*Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна
 mахymbur@gmail.com*

У статті йдеться про розмір відповідальності адвоката за порушення зобов’язань за договором про надання правової допомоги. Сформовано наукову позицію щодо цього на основі підвищення гарантій клієнтів адвокатів.

Найбільш складним у матеріальному, особливо процесуальному, плані є не лише притягнення адвокатів до цивільно-правової чи хоча б дисциплінарної відповідальності, а й встановлення розміру цивільно-правової відповідальності. Попри презумпцію повноти обсягу відшкодування збитку, проголошену в ч.3 ст.22 та ст.1166 Цивільного кодексу України, на практиці виникли способи, засоби та прийоми її обходу. Прикро, що цьому сприяють недоліки чинного законодавства. Цьому перешкоджає неоднозначність структури витрат клієнта на отримання правової допомоги: відшкодування витрат адвоката та їх розумність, непрозорість його винагороди за надання правової допомоги, труднощі в оцінці роботи адвоката за результатом для клієнта (позитивним чи негативним).

Щодо адвокатів і їх професійної правозахисної діяльності обачність потребує конкретизації. У цьому проявляє себе специфіка цивільно-правової відповідальності з огляду на зв’язки «адвокат – клієнт» та «адвокат – орган, перед яким захищаються інтереси клієнта, наприклад суд». За першого клієнт як більш слабка сторона в договорі не може вимагати від адвоката відшкодування завданого збитку. На рівні